

dr hab. Ewelina Kamińska-Ossowska, prof. US
Instytut Literatury i Nowych Mediów
Uniwersytet Szczeciński

Szczecin, 10 czerwca 2020 r.

RECENZJA

**osiągnięcia habilitacyjnego, osiągnięć naukowo-badawczych, dorobku dydaktycznego
i popularyzatorskiego oraz osiągnięć w zakresie współpracy międzynarodowej
dr. Bartosza Wójcika**

I. Podstawa wykonania recenzji

Niniejsza recenzja sporządzona została w związku z decyzją Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 4 marca 2020 roku w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu habilitacyjnym dr. Bartosza Wójcika.

Podstawą prawną jest ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami) oraz rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. z 2011 r., nr 196, poz. 1165) w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669, tekst ujednolicony ze zm.).

II. Sylwetka naukowa Habilitanta

Dr Bartosz Wójcik jest z wykształcenia magistrem filologii germańskiej – ukończył studia wyższe na Uniwersytecie Szczecińskim w 1997 roku, lecz studiował także historię, historię sztuki i teologię na uniwersytetach w Greifswaldzie, Poczdamie i Wiedniu. W Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy odbył studia podyplomowe i uzyskał w 2008 r. dyplom w zakresie zarządzania kulturą. Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie historia uzyskał na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Szczecińskiego w 2010 roku, na podstawie rozprawy doktorskiej *Alltag der deutschen Ordnungspolizei in den annektierten polnischen Gebieten 1939–1945. Fallstudie Łódź/Litzmannstadt* („Dzień powszedni niemieckiej Policji Porządkowej na zaanektowanych terenach polskich 1939–1945. Studium przypadku Łodzi/Litzmannstadt”), której promotorem był prof. zw. dr hab. Edward Włodarczyk.

Kariera naukowa dr. Bartosza Wójcika związana jest z Uniwersytetem Szczecińskim, od 2011 roku pracował jako adiunkt w różnych Zakładach Instytutu Filologii Germańskiej US, a po reformie struktury uczelni w 2019 roku jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym Instytutu Literatury i Nowych Mediów.

Od uzyskania stopnia naukowego doktora do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego dr Wójcik opublikował jedną monografię (osiągnięcie

habilitacyjne), 10 artykułów w krajowych czasopismach naukowych (w tym artykuł recenzyjny i sprawozdanie z konferencji), 2 artykuły w periodykach zagranicznych, 9 rozdziałów w monografiach oraz pracach zbiorowych wydanych w Polsce, 4 rozdziały w pracach zbiorowych wydanych za granicą (w tym niemiecka i polska wersja jednego tekstu), przy czym tomy te są głównie pokłosiem konferencji. W autoreferacie Habilitant wykazał 22 referaty, wykłady i wystąpienia naukowe na konferencjach krajowych i międzynarodowych, wśród nich tytuły, które znajdują się w wyliczonych powyżej publikacjach. Liczbę osiągnięć należy uznać za wystarczającą, by móc ocenić dorobek habilitacyjny.

Wydaje się, że zainteresowania naukowe dr. Bartosza Wójcika od czasu pracy magisterskiej zmierzały w kierunku kulturoznawstwa, przy pracy nad rozprawą doktorską przesunęły się one na obszar historii, a literatura/literaturoznawstwo dołączyły do nich później. Dominującym tematem badawczym w dorobku Habilitanta jest szeroko rozumiana problematyka regionalna. Sam wyodrębnia on w okresie podysertacyjnym trzy kręgi problemowe: „studia nad literackimi zapisami stanu kultury Pomorza Zachodniego [...] na przełomie XIX i XX wieku”, „wielokierunkowe analizy tekstów kultury, opisujących przemiany historyczno-kulturowej schedy materialnej i niematerialnej tych terenów na przestrzeni ostatnich dwóch stuleci [...]”, „odniesienie geograficzne do Pomorza Zachodniego, rozumianego jako przestrzeń geograficzna, polityczna, historyczna i kulturowa”.

Dr Bartosz Wójcik zajmuje się ww. zagadnieniami od około 9 lat, cechuje go konsekwencja w rozwoju głównego nurtu zainteresowań. Do warsztatu kulturoznawcy i historyka dodaje komponent literaturoznawczy, m.in. zajmuje się regionalnymi podaniami, baśniami, legendami oraz ich transferem kulturowym. Poszerza pole badań także literaturę użytkową, teksty prasowe, karty pocztowe, a nawet kwestię nazewnictwa przestrzennego.

Z głównym obszarem zainteresowań Habilitanta wiążą się też realizowane przez niego przedsięwzięcia organizacyjne oraz działania upowszechniające naukę, wśród których wymienić można organizowanie wyjazdów i praktyk studenckich w ramach polsko-niemieckich projektów wymiany, zaangażowanie i pełnienie funkcji Prezesa Zarządu w szczecińskim Inkubatorze Kultury i Stowarzyszeniu Officina, organizowanie prezentacji filmowych i spotkań z ludźmi kina, wspieranie regionu i miasta Szczecin w nawiązywaniu i pogłębianiu współpracy transgranicznej, uczestnictwo w wystąpieniach, debatach i audycjach telewizyjnych i radiowych.

Obecnie dr Bartosz Wójcik kieruje projektem *Kurzepik in Pommern vor 1945. Literarische Quellenedition*, który jest finansowany przez Friedrich-Naumann-Stiftung (Fundację im Friedricha Naumanna). Projekt rozpisany na lata 2018–2026 obejmuje wybranie tekstów do 7-tomowej antologii, opatrzenie ich wstępem i aparatem krytycznym, druk tomów.

III. Ocena osiągnięć naukowo-badawczych

1 Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe w myśl Ustawy dr Bartosz Wójcik przedstawił liczącą 477 stron monografię „*Ganz hinten im allerhintersten Hinterpommern...*” – *Pommern in*

historischen Novellen von Hans Hoffmann, wydaną w serii Schriften zur Literaturgeschichte w wydawnictwie Fachverlag für wissenschaftliche Literatur Dr. Kovač w Hamburgu w 2019 roku (ISBN 978-3-339-10952-1).

Monografia dzieli się na dwie części: w pierwszej – obszernym Wprowadzeniu (Einführung) – Habilitant przedstawia założenia pracy, diagnozuje występowanie podwójnej luki badawczej, którą chciałby swoją publikacją wypełnić: jako cel badań określa przywrócenie obecności Hansa Hoffmanna w badaniach literaturoznawczych oraz próbę ogólniejszego ujęcia przestrzeni Pomorza w tekstach literackich przełomu XIX i XX wieku – tę traktuje jako przyczynek do wypracowania literaturoznawczego modelu badań literatury regionalnej. Następnie szkicuje portret Hansa Hoffmanna i rzetelnie referuje dotychczasowy stan badań nad jego twórczością nowelistyczną, szczególnie nad nowelami o tematyce pomorskiej. Trzeba docenić ogrom pracy związanej z dotarciem do źródeł i archiwaliów. Dr Wójcik wykorzystał niepublikowane materiały, m.in. listy pisarza. W spisie literatury znajdziemy 58 tekstów Hoffmanna, wśród nich tomy zawierające kilka utworów i powtórne wydania niektórych tytułów. Interesujący dla badacza literatury regionu jest niewątpliwie wykaz pozostałych dzieł ujętych w literaturze przedmiotu. To ponad 200 tytułów związanych tematycznie w różnym stopniu z regionem, znajdziemy tu różne formy literackie, np. nowele, baśnie, dramaty i in. Także lista literatury sekundarnej jest bardzo obszerna i zajmuje 35 stron. Ważne, że referując istotną dla pracy literaturę, Habilitant wykazuje się samodzielnością w jej krytycznym ocenieniu, potrafi polemizować z autorami różnych opinii i wypracować oryginalne podejście do badanej tematyki.

Kolejnymi rozdziałami Wprowadzenia są rys historyczny noweli jako gatunku w kontekście przemian literackich, ale też społecznych końca XIX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem nowel o tematyce historycznej i pomorskiej (to także komentarz do specyfiki rynku wydawniczego i roli prasy w tamtym czasie – widać zamiłowania historyka) oraz rozdział precyzujący cele, metodę badawczą i postępowanie w analizie materiału. Tu chciałabym zwrócić uwagę na problemy, jakich przysparza przekład nazewnictwa regionalnego z języka niemieckiego na język polski. Na stronach 11–12 Habilitant odnosi się do obecnych struktur administracyjnych w Niemczech i Polsce, na 64–69 przedstawia wieloaspektowe definicje Pommern, jego postrzeganie w literaturze i kulturze, stereotypy związane z regionem (tu wchodzimy niejako na grunt imagologii, jednak w rozprawie brak jednoznacznego wskazania tego fenomenu). W tekście niemieckim wywód jest spójny i fachowy, natomiast w pisanym po polsku autoreferacie natrafiamy na sformułowania: „związany z Pomorzem Zachodnim Hoffmann”, „wojna lat 1870–1871 miała wzmocnić w społeczeństwie zachodniopomorskim postawy narodowo-patriotyczne”, „kondycja kultury Szczecina oraz Pomorza Zachodniego od schyłku XIX wieku”, co jest zapewne skrótem myślowym, ale też pewnym pomieszaniem płaszczyzny czasowej i realiów administracyjnych.

Przy wyborze metody badawczej dr Bartosz Wójcik kieruje się ku pracom nad kategorią przestrzeni (głównie prace Jurija M. Łotmana, ale odnosi się też do *spatial turn* – np. do Michaela C. Franka, do prac Michela Foucault, Stephana Günzela i in.), wiąże je z badaniami z zakresu narratologii (Matias Martinez, Michael Scheffel, Katrin Dennerlein i in.) i kulturoznawstwa (m.in. Gérard Genette), ale też podejmuje próbę modyfikacji tych poglądów, aby móc przedstawić hoffmannowską inscenizację, wizję Pomorza („Weltbild

Pommern”) we współczesnym temu pisarzowi kontekście Rzeszy Niemieckiej (s. 73). Zaznacza, że w odróżnieniu od Łotmana i jego dynamicznie rozumianego terminu ‘przestrzeń’ zamierza skupić się na „migawkach” z końca XIX wieku i zbadać wykreowany w wybranych do analizy 6 nowelach literacki obraz regionu.

Druga część rozprawy to trzy rozdziały. W pierwszym Habilitanta interesuje struktura tekstów. Najpierw tworzy szablon, który stosuje do ich analizy. Uwzględnia w nim budowę, schemat fabuły, struktury narracyjne. W każdej noweli (1. *Der falsche Bogislaw*, 2. *Der grobe Pommer*, 3. *Der Tribuliersoldat*, 4. *Der Teufel vom Sande*, 5. *Die Puppe*, 6. *Der Hexenprediger*) bada obecność poszczególnych elementów narracyjnych, chcąc sprawdzić ich powtarzalność i podobieństwo, a tym samym określić pewien schemat utworów Hoffmanna. Następnie bada specyfikę narracyjną tekstów: pozycję narratora, tempo prowadzenia narracji, środki stylistyczne, mentalne modele bohaterów, słusznie zauważając, że pisarz wykorzystywał bardzo zróżnicowane techniki w tym zakresie. Przy analizie przestrzeni odnotowuje jej ‘polifonię’ (za Łotmanem), wyodrębniając w nowelach historycznych osadzone w realiach pozaliterackich wydarzenia historyczne (procesy społeczne zachodzące w średniowieczu, wynikające z konfliktu wyznaniowego zniszczenie kościoła w Stralsundzie w XVI wieku, wojna trzydziestoletnia) jako kulisy fikcyjnego świata bohaterów. To znana relacja makro- i mikrostruktury, które się wzajemnie dopełniają. Habilitant sprawdza możliwość transgresji między ww. światami i próbuje w nawiązaniu do teorii Martineza i Scheffela określić stopień przekraczania granic między tymi przestrzeniami w każdym z tekstów. Czasowe i przestrzenne umocowanie tekstów w realiach historycznych sprawdza, sięgając do występujących w nich określeń toponomastycznych i posiłkując się kartografią. Zestawienie różnych kategorii toponimów w formie tabelarycznej pozwala dostrzec silny związek tekstów z realiami historyczno-geograficznymi. Dr Wójcik wykazał, że w badanych nowelach tylko miejscowość Sand jest wytworem wyobraźni pisarza, a poza ogólnymi sformułowaniami, np. „wieś na Pomorzu”, „dom i gospodarstwo” bohatera, „pałac myśliwski nad brzegiem” konkretnego jeziora, „droga nieopodal bramy miejskiej Koszalina” itp., mamy do czynienia z miejscami, które można zweryfikować i nanieść na mapę z czasów współczesnych pisarzewi. W ten sposób wyznaczył obszar, na którym rozgrywa się akcja tekstów.

Drugi z rozdziałów analitycznych koncentruje się na badaniu konstrukcji świata przedstawionego. Habilitant rozpatruje tu dwie płaszczyzny: przestrzeń geograficzną ukazaną w tekstach i przestrzeń literacką przy ich pomocy wykreowaną. W ramach pierwszej z nich wyodrębnia takie formy nawiązania do rzeczywistości literackiej, jak wydarzenia historyczne lub ich ustne przekazy w tle; postaci znane z przeszłości, ewentualnie poddane literackim modyfikacjom; wzmiankowane faktyczne miejsca, które nie przynależą bezpośrednio do akcji utworu. Analizując ich obecność w tekstach szuka odpowiedzi na pytanie o stopień powiązania nowel historycznych Hoffmanna z rzeczywistością pozaliteracką, rolę kontekstu historycznego i intertekstualnego w nich występującego, wreszcie o funkcję tego typu odniesień i o strategię, jakimi posłużył się Hoffmann przy doborze takich realiów. Przy poszczególnych nowelach i badaniu Pomorza jako przestrzeni wykreowanej przez literaturę wykazuje paralele z utworami innych pisarzy okresu realizmu, przywołuje tytuły dziś zapoznanych, związanych z Pomorzem twórców, ale także rozpoznawalnych autorów, np. Theodora Storma, Hermanna Heinricha, Theodora Fontanego, oraz korespondencję

Hoffmanna z kolegami po piórze, np. Gottfriedem Kellerem. Świat opowiedziany Habilitant łączy z badaniami Barbary Piatti nad „geografią literatury” i punktuje trzy aspekty, które można tu wyróżnić: miejsca istotne dla życia i kariery Hoffmanna, ważne dla historii regionu, ważne dla historycznego Pomorza z czasów autora. Konkluzją jest tu przekonanie, że Hoffmann, chcąc uczynić Pomorze regionem godnym literatury, musiał najpierw zmienić jego dotychczasowe postrzeżenie i wykreować nową przestrzeń.

Analiza tejże literackiej przestrzeni dokonana zostaje w rozdziale trzecim. Tu punkt ciężkości przesuwa się na relację w osi horyzontalnej centrum – peryferie. Pod tym kątem Habilitant rozpatruje przestrzeń, w której toczy się akcja utworów (jest ciekawostką, że często peryferie są nowoczesne, a centrum – zachowawcze), ale także bada stosunki między ich postaciami (dostrzega cztery nacechowane hierarchicznie, w osi wertykalnej, struktury władzy bądź obszary konfliktów: rodzina i relacja rodzice–dzieci, relacja mężczyzna/mąż–kobieta/zona, religia, polityka, s. 284). Zainscenizowana tożsamość mieszkańców Pomorza, ‘pomorskość’, wymyka się szeregowaniu według kryteriów etnicznych i narodowych, ale zyskuje wymiar uniwersalny. Uniwersalizacja ta następuje m.in. wskutek zróżnicowania w tekstach czasu akcji i fabuły, zniesienia porządku czasowego, nawet przy wydarzeniach precyzyjnie datowanych. Referencje pozaliterackie, fikcjonalizacja faktów i przemieszanie ich z wytworami wyobraźni pisarza badacz uznaje za podstawę konstrukcji wizji (i tożsamości) Pomorza. Dr Wójcik kojarzy próbę jej wykreowania z założeniem, że akt czytania może mieć wpływ na modyfikację istniejących norm i dostarczać czytelnikowi nowych doświadczeń, co według Michela Foucault jest możliwe w przypadku wypowiedzi o wysokim statusie w kulturze (s. 344). Ten punkt daje asumpt do zreferowania postrzeżenia Hoffmanna i jego dorobku na przełomie wieków, a szczególnie po śmierci w roku 1909. Wspomina o próbie sptyczenia, umniejszenia dokonań, o łacie „humorysty”, autora ironizującego, także o przymiotniku „miły” („liebenswert”) zestawianym z jego nazwiskiem w niemal każdej recenzji (s. 345–346). W obronie pisarza formułuje postulat konieczności bardziej zróżnicowanego podejścia do jego utworów, wskazuje m.in. na ich związku z myślą karnawałową (karnevalistisches Denken) w ujęciu Bachtina (s. 354–355). Pełnia możliwości interpretacyjnych otwiera się przed tekstami Hoffmanna, jeśli dobrze rozumiem intencję Habilitanta, dopiero w czasach obecnych, po wszystkich zmianach politycznych, społecznych i administracyjnych, jakie miały miejsce w regionie po 1945 roku.

Dr Wójcik rozumie swoje osiągnięcie habilitacyjne jako pierwszy przyczynek do literaturoznawczego opracowania historyczno-kulturowej przestrzeni Pomorza na przełomie wieków, ale jednocześnie jako model badawczy, który może być użyty w kolejnych pracach. Badanie struktury tekstu według myśli Łotmanna można, a nawet winno się poszerzyć o odniesienia do innych aspektów, np. socjologii, semiotyki, postkolonializmu, hermeneutyki, historii społecznej. Książkę kończą uwagi o możliwych innych kierunkach badań wokół szeroko pojętej tematyki pomorskiej. Analiza 6 nowel pozwoliła wykrystalizować dwie kreacje Pomorza, tę hoffmannowską i tę uogólnioną, uwolnioną od ram czasowych, jednak znaleźć je można także w liryce, opowiadaniach, baśniach bałtyckich i przynajmniej jednej powieści Hoffmanna – zbadanie ich pozwoliłoby dopełnić, zweryfikować lub zniuansować uzyskane w rozprawie wyniki. Podobnie rzecz ma się z historycznymi nowelami o Pomorzu innych autorów i innymi gatunkami literackimi, w których przedstawiano ten region pod koniec XIX wieku. Wreszcie sama twórczość Hoffmanna może być przedmiotem wielu

publikacji, choćby poświęconych występującym w niej innym przestrzeniom geograficznym i symbolicznym lub różnym aspektom tożsamości.

Scharakteryzowane powyżej osiągnięcie habilitacyjne jest wartościowym i nowatorskim ujęciem problemu i wnosi wkład w rozwój dyscypliny naukowej. Habilitant dokonał „aktualizacji” dzieł Hoffmanna w przestrzeni literaturoznawczej. Rozważania oparł na solidnej podstawie źródłowej, a warsztat metodologiczny nie budzi wątpliwości.

W moim przekonaniu monografia dr. Bartosza Wójcika spełnia wymogi stawiane rozprawom habilitacyjnym i może być podstawą do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

2. Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Przy ocenie dorobku naukowo-badawczego Habilitanta będę się starała uwzględnić te punkty wskazane w § 3. i § 4. rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r., które znajdują odzwierciedlenie w autoreferacie.

Publikacje inne niż osiągnięcie habilitacyjne

W obszarze nauk humanistycznych kryteria obejmują autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Web of Science (WoS) – tu liczba cytowań dr. Wójcika wynosi 3, a indeks Hirscha 1 – lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH) – tu Habilitant wykazuje cztery artykuły i jeden artykuł recenzyjny opublikowane w „Colloquia Germanica Stetinensia” w latach 2013–2017.

Dr Wójcik posiada znaczący pod względem liczbowym dorobek naukowy, spis jego mniejszych publikacji i wystąpień konferencyjnych został wykazany w autoreferacie, w niniejszej recenzji zarysowałam go w punkcie II. Jest on autorem artykułów w krajowych i zagranicznych czasopismach naukowych oraz rozdziałów w monografiach i tomach pracach zbiorowych wydanych w Polsce i za granicą. Są wśród nich publikacje szczecińskie (11), ale także wydawane w innych krajowych ośrodkach naukowych (w Warszawie, Wrocławiu, Krakowie, Poznaniu, Toruniu). Na publikacje zagraniczne składają się poza głównym osiągnięciem habilitacyjnym: 1. rozdziały w tomach wydanych lub współwydanych w Hamburgu, Aachen, Trondheim i Lipsku przez szczecińskich naukowców, będące następstwem translatorskich oraz literaturo- i kulturoznawczych konferencji organizowanych na US; 2. artykuł w „Rugia. Rügen-Jahrbuch” z 2018 roku; 3. artykuł w „Revista de Filologia Alemana”, przyjęty do druku w 2019 roku. Z dorobku można wywnioskować, że dr Wójcik utrzymuje i rozwija współpracę naukową z badaczami z innych ośrodków naukowych.

Publikacje w czasopismach, monografiach i pracach zbiorowych pochodzą z lat 2011–2019, wpisują się w dziedzinę historii, literaturoznawstwa oraz nauki o kulturze, często dyscypliny współistnieją w danym tekście. Habilitant sam zaproponował w autoreferacie uporządkowanie tych publikacji w trzy cykle tematyczne: Pierwszym z nich jest „historia literatury (niemieckojęzycznej) na terenie i na temat Pomorza Zachodniego, ze szczególnym naciskiem na okres II Rzeszy”. Składa się nań 7 artykułów z lat 2013–2019, wśród nich dwa poświęcone bezpośrednio tekstom Hoffmanna *Geschichten aus Hinterpommern* i *Der Teufel vom Sande*. Drugi cykl: „historia niemiecko- i polskojęzycznych podań, bajek, legend i mitów Pomorza Zachodniego od ich upiśmiennienia do współczesności” tworzy 6 artykułów z lat 2014–2018. Trzeci, najszerzej reprezentowany (9 artykułów z lat 2015–2019), ma przede

wszystkim charakter kulturoznawczy, a więc luźniejszy związek z analizą literacką – koncentruje się wokół „narratywizacji kondycji kultury Szczecina oraz Pomorza Zachodniego od schyłku XIX w., ze szczególnym uwzględnieniem niemiecko-polskiego transferu kulturowego po II Wojnie Światowej, poprzez teksty kultury”.

Wśród osiągnięć z pierwszego i drugiego cyklu znajdują się publikacje tematycznie powiązane z osiągnięciem habilitacyjnym. Należy jednak podkreślić, że nie dochodzi w nim do przejęcia partii własnego, już opublikowanego tekstu na zasadzie autoplagiatu. Wręcz przeciwnie, Habilitant ma świadomość karygodności takiej praktyki i w rozprawie (s. 32, przypis 147) zaznacza, że będzie odwoływać się miejscami do dwóch swoich artykułów dot. Hoffmanna (*Zwischen 'Femme fatale' und 'Femme fragile': Das weibliche Element als zukunftsweisende Kraft für die pommersche Gesellschaft um 1900 in den „Geschichten aus Hinterpommern“ Hans Hoffmanns* z 2013 r. i *Pommersche Identitäten. Zu „Der Teufel vom Sande“ Hans Hoffmanns* z 2018 r.), ale utwory będą analizowane z uwzględnieniem innych aspektów, więc wyniki zaprezentowane uprzednio w artykułach zostaną częściowo zrewidowane. Poza tym odwołuje się jeszcze do czterech innych tekstów swojego autorstwa dotyczących historii, specyfiki i literatury Pomorza, wszystkie przypadki wykazuje w przypisach i indeksie nazwisk. Dla zilustrowania zjawiska przywołam cytaty z artykułu Helmuta Fahrenbacha *Anthropologische Grundlagen und Simperspektiver ästhetischer und ethischer Existenzverhältnisse* – pojawia się on przy analizowaniu relacji mężczyzn i kobiet najpierw w artykule *Zwischen 'Femme fatale' und 'Femme fragile'* na s. 55, następnie w monografii na s. 249, w obu przypadkach cytatomu towarzyszy bardzo podobny komentarz, kilka niemal jednakowo brzmiących wersów, ale w rozprawie o pochodzeniu tego fragmentu informuje przypis 902. Według szacunku dr Wójcika wykorzystane w monografii teksty własne nie przekraczają 10 procent jej całkowitej objętości (dane za przypisem 147 na s. 32).

Wszystkie artykuły dr. Wójcika stanowią oryginalny przyczynek do interdyscyplinarnych badań nad regionem. Ich zróżnicowanie (aspekty historyczne, literaturoznawcze, interkulturowe), a jednocześnie umocowanie w ramach regionalizmu świadczą o szerokich zainteresowaniach Habilitanta

Kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi, udział w projektach

Jak już wzmiankowałam przy prezentowaniu sylwetki, dr Bartosz Wójcik jest od 2018 roku kierownikiem projektu *Kurzepik in Pommern vor 1945. Literarische Quellenedition*.

Habilitant wniósł znaczący wkład w różne projekty popularyzujące historię Szczecina oraz kinematografię niemiecką wśród studentów US, mieszkańców miasta i regionu po obu stronach Odry, jednak wynikają one z indywidualnej pasji, z aktywności pozanaukowej lub pozostają bez ścisłego związku z jego działalnością jako pracownika US.

Wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach

Habilitant bardzo aktywnie uczestniczył w międzynarodowych i krajowych konferencjach tematycznych. W latach 2010–2019 wygłosił 17 referatów, w tym 13 na konferencjach międzynarodowych. Referaty w większości miały związek z głównym obszarem zainteresowań badawczych, a więc dotyczyły historii, wieloaspektowych przemian, pisarzy i literatury regionu Pomorza.

Do tego należy doliczyć także pięć innych wystąpień z referatem, dr Wójcik ma bowiem bogate doświadczenie w zakresie prezentacji różnych publikacji i projektów naukowych. W 2018 roku referował założenia swego projektu *Pommern – Pomorze Zachodnie. Philologische Edition literarischer Quellen* na posiedzeniu Zakładu Współczesnej Literatury Niemieckiej Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu w Greifswaldzie, w 2019 roku prezentował w Książnicy Pomorskiej w Szczecinie w formie referatu tom *IV. Mythos, Märchen und Sage als Inspirationsquelle für Dichter, Literatur- und Kulturwissenschaftler / IV. Mit, baśń i legenda jako źródło inspiracji poetów, literaturo- i kulturoznawców*, wreszcie wygłosił kilka wykładów dla uczestników międzynarodowych wypraw studyjnych odwiedzających Szczecin bądź dla współpracowników różnych instytucji kultury.

Uważam, że aktywność konferencyjna Habilitanta jest godna podkreślenia, w latach 2016–2019 uczestniczył on średnio w czterech takich przedsięwzięciach rocznie. W środowisku lokalnym oraz wśród polskich i niemieckich badaczy regionu zyskał dużą rozpoznawalność.

Reasumując, przedstawione do oceny osiągnięcia naukowe dr. Bartosza Wójcika (monografia, inne publikacje, prowadzone badania, rozwijanie kontaktów naukowych) są w moim przekonaniu w pełni satysfakcjonujące i spełniają warunki dorobku naukowego Kandydata na stopień doktora habilitowanego. Moja ocena tej części osiągnięć Habilitanta jest pozytywna.

IV. Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz osiągnięć w zakresie współpracy międzynarodowej

Ocena przeprowadzona według kryteriów zawartych w § 5. rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. z uwzględnieniem zakresów wykazanych w autoreferacie.

1. Uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych; kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych; staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich

Habilitant dwukrotnie uczestniczył w programie Unii Europejskiej Staff Training Mobility. W czerwcu 2017 roku był w ramach programu Unii Europejskiej Staff Training Mobility na stypendium szkoleniowym na uniwersytecie w Wiedniu, profesorem goszczącym był prof. dr hab. Gero Fischer z tamtejszego Instytutu Sławistyki. W marcu 2018 roku w ramach tego samego programu UE wygłosił serię wykładów gościnnych pt. *Literatur und Kultur im II. Deutschen Reich. Fallstudie Pommern* na Uniwersytecie Kelaniya/Colombo na Sri Lance, profesorem goszczącym był prof. dr hab. Neelakshi C. Premawardhena z tamtejszego Wydziału Języków Nowożytnych.

Obecnie dr Wójcik korzysta z wsparcia Friedrich-Naumann-Stiftung. W kwietniu–lipcu 2018 roku jako stypendysta tej fundacji przebywał na Uniwersytecie w Greifswaldzie profesorem goszczącym była dr Monika Schneikart z Instytutu Filologii Niemieckiej.

W autoreferacie nie zawarto informacji o stażach w krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich.

Habilitant nie kierował dotąd wieloosobowym projektem, ale angażował się w wiele międzynarodowych i krajowych projektów realizowanych we współpracy z przedstawicielami z innych instytucji polskich i zagranicznych, z organizacjami pozarządowymi, z kręgami działaczy kultury, polityków lokalnych, zapewne też przedsiębiorców, jednak miały one raczej charakter popularnonaukowy lub artystyczny, więc nie zostały wskazane w autoreferacie jako działalność naukowa, a jako dokonania organizacyjne – w tej kategorii są także ujęte w niniejszej recenzji.

2. Udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych, udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji

Duże zaangażowanie Habilitanta w udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych oraz podobnych przedsięwzięciach o charakterze popularnonaukowym zostało już zarysowane powyżej. Dr Wójcik brał także udział w kilkunastu debatach i panelach dyskusyjnych: 9 wystąpień wykazał w autoreferacie jako działalność popularnonaukową i służącą upowszechnianiu wiedzy, do tego dochodzi 13 wystąpień w mieszanych gremiach, m.in. wśród ludzi kina, kultury, towarzystw polsko-niemieckich, lokalnych polityków.

Jeśli chodzi o udział w pracach komitetu organizacyjnego konferencji naukowej, Habilitant wykazał w autoreferacie jeden taki przypadek. W październiku 2016 roku był wśród współorganizatorów międzynarodowej konferencji naukowej „Tucholsky – Stettin/Szczecin – Polen – die Ostsee”, był jednym z dwójki przedstawicieli IFG US, stronę niemiecką reprezentowało Towarzystwo im. Kurta Tucholsky'ego (Kurt-Tucholsky-Gesellschaft).

3. Osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki

Jako dorobek dydaktyczny Habilitant wskazał różnorakie osiągnięcia organizacyjne. Pełnił funkcję opiekuna roku studentów germanistyki w latach 2013–2018 i opiekuna Koła naukowego Germanistów US w latach 2012–2015. Osobnym punktem jest tu zaangażowanie studentów w projekty filmowe. W latach 2010–2013 był organizatorem gazetki studenckiej i jury studenckiego przy polsko-niemieckim Festiwalu Filmów Dokumentalnych dokumentART, w 2017 roku zorganizował jednodniowy wyjazd do Rostoku na Festival des Jungen Deutschen Films FiSH, te działania świadczą o umiejętności „zarażenia” studentów własną pasją. Do tego należy dodać zorganizowanie dwóch jednodniowych wyjazdów studentów szczecińskiej germanistyki: w 2012 roku do Berlina, w 2017 roku do skansenu Ukranenland w Torgelow.

W autoreferacie przy punkcie dydaktyka dr Bartosz Wójcik wskazał jako dokonanie także opracowanie sylabusu i koordynowanie modułu *Historia i kultura krajów niemieckiego obszaru językowego* oraz prowadzenie wszystkich zajęć tego modułu na wszystkich formach studiów germanistycznych oferowanych w US. W moim pojęciu to akurat najłagodniejszy punkt w dorobku Habilitanta. Po pierwsze, dobrze znając realia szczecińskiej germanistyki, wiem, że opracowanie sylabusu z jakiegoś przedmiotu jest zadaniem administracyjnym każdego z pracowników, więc trudno to potraktować jako szczególną zasługę. Po drugie,

z podanych informacji wynika, że dr Wójcik na przestrzeni lat 2011–2019 zdobył doświadczenie głównie w prowadzeniu jednego przedmiotu, nawet jeśli ze względu na różne formy zajęć (ćwiczenia, wykład, seminarium, konwersatorium) i studiów (stacjonarne, niestacjonarne, tzw. popołudniowe – germanistyka z dodatkowym językiem obcym) treści przedmiotu ulegały modyfikacjom w zależności od liczby godzin i poziomu zaawansowania danej grupy. Ten przedmiot stwarza jedynie ograniczone możliwości wykorzystania i przekazywania wiedzy z zakresu literatury i literaturoznawstwa. W autoreferacie nie ma informacji o prowadzeniu innych przedmiotów, a szczególnie zajęć literaturoznawczych.

Na tym tle imponująco wypada wykaz aktywności w szeroko pojmowanej popularyzacji nauki i sztuki. Ich lista jest bardzo długa (57 pozycji), więc ograniczę się do wymienia kilku zakresów tematycznych. Obok przywołanych powyżej działań na rzecz popularyzacji kina niemieckiego należy wspomnieć jeszcze o publikacjach popularyzujących elementy historyczno-kulturowej specyfiki Szczecina (np. artykuł *Przyczynek do historii Sediny na przestrzeni dziejów z punktu widzenia historii sztuki. Zarys interpretacji / Beitrag zur Geschichte Sedinas aus der Sicht der Kunstgeschichte. Abriss einer Interpretation* z 2011 r.), o licznych wystąpieniach i wykładach w regionalnych i zagranicznych, tu szczególnie pogranicznych, instytucjach kultury i nauki (np. wykład *Scheda kulturowa w działaniach kulturalnych. Studium przypadku działalności Stowarzyszenia Officina* w Książnicy Pomorskiej w 2019 roku, referat z 2015 roku o współczesnym niemiecko-polskim pograniczu dla lektorów DAAD w Sali Senatu US, wykład otwarty *Stettin gestern und heute – Kulturgeschichte einer Stadt* w Anklam w 2012 roku, wreszcie wykłady gościnne z impresjami z podróży do Afryki w Domu Kultury w Gryfinie). Istotną działalnością okołonaukową jest udział w wielu dyskusjach panelowych (w latach 2015–2018: wspomniane już 13 wystąpień), których tematyką były kierunki rozwoju kultury w Szczecinie, problemy kina, stosunki polsko-niemieckie, nowe formy edukacji, a nawet wymiana organizacyjnych i finansowych doświadczeń między polskimi i niemieckimi instytucjami kultury.

4. Opieka naukowa nad studentami

W autoreferacie brak jest danych, promotorem ilu prac licencjackich Habilitant był lub ile takowych aktualnie prowadzi.

Za pewną pozanaukową formę opieki nad studentami można uznać niektóre działania wykazane w ramach popularyzacji nauki, np. zorganizowanie półrocznego stażu dla absolwentki US w biurze Stowarzyszenia Officina w ramach projektu z Europejskiego Funduszu Społecznego w 2014 roku, zorganizowanie staży i praktyk studenckich w polsko-niemieckim biurze festiwalowym Szczecin European Film Festival w 2016 roku, zorganizowanie w 2018 roku polsko-niemieckiego projektu dziennikarskiego filmowo-tożsamościowego, w którym uczestniczyła grupa studentów berlińskiej Dekra Hochschule für Medien.

5. Wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców; udział w zespołach eksperckich i konkursowych

Habilitant w wielu swoich działaniach organizacyjnych (w ramach Stowarzyszenia Officina, Szczecin Film Festival, Inkubatora Kultury) angażował się we współpracę

z jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami pozarządowymi. Jako szczególne osiągnięcia wskazał wkład w powstawanie Regionalnego Funduszu Filmowego na zlecenie Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego oraz swą rolę konsultanta do spraw polsko-niemieckich w przygotowywaniu aplikacji „Europejska Stolica Kultury – Szczecin 2016”.

Ponadto uczestniczył w latach 2014–2017 w pracach czteroosobowej Komisji Egzaminacyjnej Wojewódzkiego Konkursu Języka Niemieckiego, organizowanego przez MEN – Kuratorium Oświaty, a od lipca 2016 roku jest członkiem Rady Naukowej Książnicy Pomorskiej w Szczecinie – udział w tym gremium można również potraktować jako spełnienie wymienionego w § 5. Rozporządzenia kryterium: „Członkostwo w [...] krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych”.

6. Osiągnięcia organizacyjne

To mocny punkt w dorobku Habilitanta, aczkolwiek tylko część przedsięwzięć można zakwalifikować jako stricte naukowe. Szereg zasług na tym polu został już wskazany w poprzednich punktach recenzji, przypomnę prace wykonywane na rzecz uczelni, a także działalność o charakterze popularyzatorskim, tu: wielokrotną rolę inspiratora i moderatora licznych wydarzeń związanych z kinematografią i organizatora wyjazdów studenckich

Z naukowego punktu widzenia najistotniejsze wydaje się przywołane już współorganizowanie przez Habilitanta międzynarodowej konferencji naukowej w 2016 roku. Na uwagę zasługuje także inne wydarzenie związane z literaturą – zorganizowanie w październiku 2015 roku promocji antologii *Kindheit in Deutschland – Dzieciństwo w Polsce* i moderowanie spotkania siedmiu zaproszonych autorów z obu krajów ze studentami germanistyki US.

Widać, że dr Wójcik pewnie porusza się wśród ludzi kultury i polityki w środowisku lokalnym. Można w jego przypadku zaobserwować efekt synergii: swoje główne zainteresowania naukowo-badawcze łączy z działalnością w zakresie popularyzacji wiedzy i nauki, z aktywnością artystyczną, współpracą z administracją publiczną, co przekłada się na imponującą liczbę dokonań w tym zakresie.

V. Wniosek końcowy

Całościowa ocena osiągnięcia naukowego, pozostałego dorobku naukowo-badawczego oraz osiągnięć organizacyjnych, popularyzatorskich, dydaktycznych i tych w zakresie współpracy międzynarodowej dr. Bartosza Wójcika jest pozytywna.

Oceniając osiągnięcia naukowe i pozostały dorobek naukowo-badawczy Habilitanta uważam, iż wykazał się znaczącym rozwojem naukowym po uzyskaniu stopnia doktora, posiada obecnie wyraźnie ukształtowany profil zainteresowań naukowych i systematycznie pogłębia je, dobierając nowe tematy badań i sięgając po adekwatne do nich metody analityczne. Jego prace wzbogacają wiedzę o różnych procesach kulturowych zachodzących na Pomorzu (Zachodnim), np. o transferze tekstów kultury z niemieckiego do polskiego obszaru kulturowego, a na szczególne uznanie zasługuje odkrycie po stuletnim zapomnieniu pisarza Hansa Hoffmanna i wypracowanie w monografii modelu badawczego, który można zastosować w dalszych badaniach nad inscenizacją literackiej przestrzeni regionu na przełomie wieków XIX i XX. Publikacje Habilitanta wnoszą więc wkład w rozwój nauk o literaturze.

Trudniej przychodzi mi oszacowanie przygotowania dr. Bartosza Wójcika do pełnienia roli opiekuna naukowego wobec młodych pracowników nauki. W autoreferacie wykazał bowiem duże doświadczenie w prowadzeniu na różnych formach studiów jednego przedmiotu, akurat takiego spoza głównego nurtu zajęć literaturoznawczych. (Z planu zajęć III roku filologii germańskiej w roku 2019/2020 wynika, że dr Wójcik jest obecnie promotorem grupy licencjackiej na studiach niestacjonarnych, jednak nie dysponuję dokładniejszymi informacjami na ten temat.)

Na polu działalności organizacyjnej, popularyzatorskiej oraz współpracy międzynarodowej dorobek dr. Wójcika bezsprzecznie spełnia wymogi stawiane pracownikom naukowo-dydaktycznym. Szczególnie wyróżniają się jego wkład w upowszechnianie wiedzy i zaangażowanie w kontakty ze środowiskiem lokalnym.

Stosując kryteria oceny określone w Ustawie stwierdzam, iż dr Bartosz Wójcik spełnia wymagania do nadania stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo.

dr hab. Ewelina Kamińska-Ossowska

Ewelina Kamińska-Ossowska